

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
СПІЛКА ГОЛІВ ОБЛАСНИХ РАД ДИРЕКТОРІВ
КОЛЕДЖІВ І ТЕХНІКУМІВ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ТЕХНІЧНИЙ КОЛЕДЖ

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ
ОСНОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ КОМУНІКАЦІЇ:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Вінниця 2017

УДК 06.07 : 061.213

**Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Соціально-педагогічні основи розвитку особистості
в сучасних умовах комунікації: досвід, проблеми, перспективи»
(30-31 травня 2017 року)**

Рекомендовано до друку Вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол № 1 від 25 квітня 2017 року)

Рецензенти:

Бережна Таміла Іванівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу з наукової роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

Внукова Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики професійного навчання Київського національного університету технологій та дизайну

Соціально-педагогічні основи розвитку особистості в сучасних умовах комунікації: досвід, проблеми, перспективи; за заг. ред. О. А. Удалової, Г. В. Буянової, Н. І. Шевчук. – К., 2017. – 201 с.

У збірнику представлено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-педагогічні основи розвитку особистості в сучасних умовах комунікації: досвід, проблеми, перспективи», на якій було розглянуто питання: ставлення до інформації як чинника соціальної зрілості особистості: безпечного користування сучасними інформаційно-комунікативними технологіями; віртуального дискурсу в комунікативному просторі студентів; насильства серед молоді; формування особистості як суб'єкту спілкування і носія комунікативної культури; кібербулінгу як проблеми порушення прав людини; розвитку комунікативної особистості в умовах смислової взаємодії; соціально-педагогічної роботи щодо подолання негативного впливу на особистість Інтернет мережі.

Збірник містить наукові статті, методичні рекомендації, а також досвід роботи вищих навчальних закладів, розробки сценаріїв та програму з вищезазначених питань.

Розрахований на педагогічних працівників, аспірантів та студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

Автори несуть повну відповідальність за опублікований матеріал.

ЗМІСТ

I. НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ, СТАТТІ.....	6
Широкорадюк Л. А., Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.	
Деякі аспекти вербального булінгу у навчальному середовищі.....	6
Штифурак В. Є., Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ.	
Соціально-психологічні явища у взаємовідносинах особистості та групи.....	13
Шевченко А. А., Київський коледж будівництва, архітектури та дизайну.	
Культурно-історичні аспекти формування та розуміння цінностей....	20
Сіткар В. І., Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.	
Дитяча субкультура: соціологічний вимір.....	26
Сухова Г. Л., Торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету.	
Педагогічне спілкування. Етичний кодекс викладача вищого навчального закладу.....	34
Буянова Г. В., ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».	
Формування культури міжнаціонального спілкування як засіб протидії проявам ксенофобії та дискримінації в молодіжному середовищі.....	40
Удалова О. Ю., Київський національний університет технологій та дизайну.	
Професійна адаптація студентів в процесі творчої діяльності.....	46
Гребінська С. І.; Шмерко О. П. Хмельницький торговельно-економічний коледж КНЕУ.	
Вплив навчально-виховного процесу на формування особистості студента, як майбутнього фахівця економічної сфери.....	52
Наконечна Т. М., Могилів-Подільський медичний коледж.	
Медичний працівник як суб'єкт спілкування і носій комунікативної культури.....	56
Ївженко Ю. В., ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».	
Формування громадянських якостей студентів у демократичному виховному середовищі молодіжних громадських організацій.....	59
Рудзь О. С., Гусак І. М., Технологічно-промисловий коледж Вінницького національного аграрного університету.	
Соціально-психологічна діяльність щодо попередження девіантної поведінки підлітків.....	64
Гараєв А. О., Коротич Т. М., Харківський автомобільно-дорожній технікум.	
Формування в студентів поваги до законів, норм моралі та правомірної поведінки.....	67
Вдовиченко А.М., Київський коледж легкої промисловості.	
Духовність як основа світогляду людини.....	70

2. Анікіна Т.О. Регіоналізація як пріоритетний напрям модернізації сучасної художньої освіти/Т.О.Анікіна. - Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка № 8 (219), Ч. I, 2011. – 188 с.

3. Бабенко Ю.А. Теоретичні аспекти дослідження цінностей//Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. – К.: Міленіум. 2013. - №3. -220 с.

4. Бакиров В.С. Ценностное сознание и активизация человеческого фактора. - Харьков: Вища школа, 1988.

5. Балакірева О.М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві // Український соціум, №1. – 2002. – 150 с.

6. Буслинський В.А, Алексєєв В.Ю, Скрипка П.І, Кусок Л.М. Філософія: навч. Посібник /В.А Буслинський, В.Ю Алексєєв, П.І Скрипка, Л.М. Кусок. - К.: КСУ, 2002- 287с.

7. Дюркгейм Э. Ценностные и «реальные» суждения/ Дюркгейм Эмиль. Социология, ее предмет, метод, предназначение: Пер. с фр. А.Б. Гофмана. – М.: Канон, 1995. – 336 с.

8. Журавльова Т.В. Особистісна цінність людини як базова цінність сьогодення. Філософія. Культура. Життя: Міжвузівський збірник наукових праць. – Випуск 37. Дніпропетровськ: Дніпропетровська державна фінансова академія, 2012. – 407 с.

9. Єрмоленко А.М. Сучасна практична філософія: проблеми, теорії, концепції/ А.М.Єрмоленко // Практична філософія. – Київ, 2000, №1. С. 131-144.

10. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі /В.Г. Кремень [2-ге вид]. К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 282 с.

11. Ручка А. А. Динаміка ціннісних відданостей населення України: 1991–2000 роки // Соціокультурні ідентичності та практики / За ред. А.Ручки. – К.: ІС НАНУ, 2002. – 247 с.

12. Скуратівський В.А. Гуманітарна політика в Україні/ В. А. Скуратівський, В.П.Трощинський, С.А.Чукот. – К.: Знання України, 2005. – 218 с.

13. Юлдашев Л.Г. Теории ценностей в социологии: вчера и сегодня// Социологические исследования/ Л.Г. Юлдашев. – 2001. – №8. – 238 с.

ДИТЯЧА СУБКУЛЬТУРА: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Сіткарь В. І.,
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри практичної психології
Тернопільського національного
педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка

Соціалізація, передусім формування статевої ідентичності, а засвоєння існуючих у суспільстві статевої ролі є важливим аспектом соціалізації особистості (В. Абраменкова, В. Васютинський, Т. Говорун, О. Кікінежді,

І. Кон, В. Кравець, Г. Крайг, В. Москаленко, А. Мудрик, М. Слюсаревський, В. Татенко, Т. Титаренко, Т. Шибутані). Як стверджують науковці, первинна статева ідентичність формується в перші роки життя переважно в межах сім'ї і виявляється у певних соматичних і поведінкових особливостях дитини. На фізіологічній базі поступово створюється особистісно-психологічна, ментальна надбудова, яка опосередковує усвідомлення і засвоєння дитиною норм статевої моралі і культури, а також її уявлення про статеві ролі, власну сексуальність тощо [1; 2; 4; 5; 7]. Це означає вступ дитини у пубертатний період, або в період формування вторинної статевої ідентичності, що відбувається у сфері впливу: 1) **дитячо-підліткової субкультури**; 2) інституціоналізованого навчання і виховання; 3) ЗМІ, які в умовах медіасупільства є одним із провідних інститутів статевої соціалізації особистості, що активно позиціює альтернативні гендерні ролі й моделі поведінки [1; 2].

У контексті проблеми, яка розглядається, необхідно зазначити, що **дитяча субкультура** є одним з основних компонентів соціалізації дитини. У процесі залучення до неї цілеспрямовано створюються умови, які сприяють накопиченню соціального досвіду, взаємодії дитини з однолітками, розвитку її умінь увійти у суспільні відносини, діяти разом з іншими, тобто активно здійснюється процес соціальної адаптації. Разом з тим, пізнання світу однолітків, дорослих дає можливість прилучатись до цінностей інших людей, усвідомлювати свої переваги, інтереси, коректувати та формувати власну систему цінностей, тобто відбувається процес індивідуалізації. Саме в дитячому середовищі іноді досить жорстко за допомогою субкультурних засобів – дитячого правового кодексу, дитячого фольклору, дитячого гумору, ігрових правил – відбувається підпорядкування дитини груповим нормам та оволодіння нею власною поведінкою, формування її як особистості.

Крім того, важливу та найпершу особистісну категорію – *статеву приналежність* – дитина засвоює здебільшого завдяки іншим дітям. У дитячій субкультурі, яка є невід'ємною частиною загальнокультурного середовища, формується цілісний життєвий досвід дитини, оскільки вона приймає вікові норми поведінки в групі однолітків, вчиться ефективним способом виходити з важких ситуацій, досліджує межі дозволеного, вирішує свої емоційні проблеми, вчиться впливати на інших, пізнає світ, себе та навколишніх. Завдяки дитячій субкультурі задовольняються важливі соціальні потреби підлітка, такі як потреба в ізоляції від дорослих, близькості з іншими людьми за межами сім'ї, потреба в самостійності та участі в соціальних змінах.

Дитяче співтовариство науковці визначають як сукупність людей, які мають відмінні культурні ознаки, що вирізняють їх з-поміж інших спільнот. Російська дослідниця В. Абраменкова [2] визначає субкультуру дітей як змістовий простір цінностей, установок, способів діяльності й форм спілкування. Визначення І. Котової, Н. Слюсаревського, Є. Шиянова дещо уточнюють сказане, акцентуючи увагу на дитячому товаристві як носія дитячої субкультури. Автори розуміють останню, як «культурний простір і коло спілкування дітей, що допомагає їм адаптуватися в соціумі й створювати власні автономні норми й форми поведінки» [10].

Ведучи мову про дитячу субкультуру, не можна оминати перше багатотомне видання за редакцією Марини Гримич «Народна культура українців: життєвий цикл людини», а саме перший том «Діти. Дитинство. Дитяча субкультура» [8]. Це історико-етнологічне дослідження дає змогу подивитися на людину в культурі з позиції статево-вікової стратифікації. Заслугове на увагу думка, яка стала вихідною точкою дослідження, про те, що в чоловіках на біологічному рівні закладено матрицю воїна, а жінки генетично запрограмовані як «матері». Саме тому, мовляв, хлопчики з дитинства люблять грати у війну, а дівчатка – в ляльки і «доньки-матері» [8, с. 175].

Судячи з дитячих листів до святого Миколая, поданих у виданні «Будьлаласка», «хлопчачі» і «дівчачі» прохання до святого Миколая розподілилися таким чином. Бажання хлопчиків зосереджені на техніці, зброї, транспорті, тоді як «дівчачий список» містить ляльки, одяг, прикраси. На думку М. Гримич, аналіз усіх хлопчачих листів свідчить про те, що прохання про предмети, які прямо (зброя) чи опосередковано (відеоігри, відеофільми) пов'язані з темою війни, не є пріоритетними, вони паритетно фігурують разом із «транспортними» і «технічними» мріями. Останні є, по суті, ознаками не стільки архетипа воїна, скільки сучасного образу супермена, який має завжди бути у технічному всеозброєнні (ще включає, звичайно, і зброю) і в будь-якій екстремальній ситуації «осідлати» будь-який вид транспорту.

Щодо прохань дівчат, то, на перший погляд, може здатися, що численні прохання про ляльку і хатку – це проекція «материнських інстинктів», прообраз «маленької мами», однак насправді це не так. У листах абсолютно превалюють усі атрибути образу «маленької принцеси», побути якою мріє багато дівчаток. Власне, лялька Барбі і є проекцією на дитячу матеріальну культуру образу принцеси, а Кен, «одьожки», хатка – це необхідні атрибути, які надають їй статусу «принцеси». Тобто стверджувати, що сучасні пріоритети психології дівчаток спрямовані тільки на «материнство» не підтверджуються, хоча модель «маленької мами» і присутня в сучасних дівчачих мріях також [8, с. 176-177].

Російська дослідниця В. Мухіна у своїй праці «Вікова психологія» розглядає вплив усної народної творчості та фольклору на формування окремих конструктів психологічної статі. Особливо доступною для дитини є мова казки, її опосередкований характер, оскільки діти не люблять менторства. Казка пропонує дитині образи, символи, якими вона насолоджується, непомітно для себе засвоює важливу гендерну інформацію. Співпереживаючи героям казки, дитина ідентифікує себе з ними, сприяючи і допомагаючи казковим персонажам, намагається подолати перепони на їх шляху, тим самим засвоюючи моделі статевої поведінки [7, с. 455].

У більшості казок персонажі жіночої статі – втілення «традиційної жіночності»: героїня зазвичай є об'єктом порятунку («Морозко»), слухняність жінки підноситься («Попелюшка»), жінка обов'язково повинна бути рукодільницею, нагорода ж за терпеливість – хороший наречений; «лінівці» зазвичай караються. Казки, де головна діюча особа – чоловік, – це здебільшого казки, в яких бажаним «призом» героєві стає наречена. У патріархальних казках заявлені типові жіночі заняття, пов'язані з веденням домашнього господарства,

а для чоловіків – діяльність поза домом, у суспільній сфері. Цей гендерний стереотип передбачає в якості позитивних образів сильного домінуючого чоловіка і слабку, залежну, пасивну жінку (С. Воробець, 1991; О. Вороніна, 1993; Н. Захарова, А. Ромашевська, Н. Посадська, 1991 тощо) [цит. за: 6, с. 456].

Як стверджує О. Петрунко, «неуспішна» соціалізація може бути наслідком гетерогенності і неузгоджених виховних стратегій соціалізувального персоналу. Створена за цих умов конкуренція не комплементарних суб'єктивних реальностей (моделей світу) дає можливість вибирати і не виключає того, що дитина зрештою може зробити «хибний» вибір. Особливо небезпечно, коли неоднакові світи презентуються дитині на етапі первинної соціалізації. По-перше, вона постає перед вибором, до якого не готова. По-друге, вади первинної соціалізації мають тенденцію до посилення на наступному її етапі – етапі вторинної соціалізації. Усі зазначені порушення в різних сферах соціалізації можна розглядати як емпіричні індикатори і критерії соціалізації на певному проміжку життя дитини. Більшість їх мають ситуаційний і нестійкий характер, а також доступні спостереженню й інтерпретації. Тому їх варто розглядати як підказки соціалізувальному оточенню дитини для вживання своєчасних корекційних заходів. Відсутність цих заходів означає, що порушення дістали соціальне підкріплення, а отже, вони можуть узвичаїтися, стати нормою для дитини і перетворитися на справжню проблему для її оточення [9, с.145].

Якщо в 70-80-х рр. ХХ століття успіх дитини в підлітковому співтоваристві сильно залежав від її відповідності критеріям статевої ролі («бути хорошим хлопцем»), а у дівчинки в підлітковому віці відбувався перегляд планів професійної самореалізації та відмова від індивідуального професійного успіху на користь жіночності і материнства, то на початку 90-х р. і особливо наприкінці їх ця картина кардинально змінюється: виникає чітка орієнтація на сім'ю [1]. Останнім часом через послаблення соціалізуючого впливу сім'ї і традиційного дитячо-підліткового співтовариства, а також втілення суспільством бісексуальної моделі статевої соціалізації, хлопчики і, особливо, дівчатка опинились зорієнтованими не на романтичне кохання, не на цінності сім'ї, а на «сексапільність», «безпечний секс» і гомосексуальні стосунки. Ця орієнтація, за свідченням фахівців, прямо пов'язана зі зростанням девіантної поведінки. Легко переступивши межу цнотливості, підлітки опиняються психологічно готовими до переступання (від преступление) інших меж [2; 5; 10].

Очевидним є те, що статеві соціалізація як фундаментальна соціокультурна стратегія виховання, яка здійснюється дорослим співтовариством, в сучасних умовах, дезорієнтує дитину щодо формування статевої ідентичності, інколи ставлячи її в позицію вибору психологічної статі навіть у ситуації, коли її паспортна стать, яка визначається при народженні, і відсутність генетичної патології гарантують однозначну статево-рольову позицію і нормальну психосексуальну орієнтацію в майбутньому. По суті, доросле співтовариство здійснює активну деморалізацію **дитячої субкультури**. В історії культури деморалізація народу зрештою призводить до втрати самостійності та незалежності, – явища взаємопов'язані (досить пригадати «розпусний Рим»).

Звідси охорона цнотливості молодого покоління, особливо дівчат, була підґрунтям збереження національного духу і державності, збереження свого і наруги над чужим. Саме тому, скажімо, древній звичай завойовників триденного пограбування захопленого міста супроводжувався наругою над його жінками, що набувало змісту моральної поразки та приниження ворога.

Крім того, в проведеному багаторічному рисунковому тестуванні в останні 7-8 років спостерігається порушення традиційної графічної ідентифікації хлопчиків і дівчаток з матерями, коли манера зображення, кольорова гама, атрибутика фігур виявляють явну схожість дорослого і дитини. Сьогодні батьків, особливо татів, діти досить часто не зображають або малюють в чорних тонах і зневажливо. І це часто в так званих благополучних повних сім'ях! В рисунках сім'ї у школярів досить часто неможливо визначити статеву приналежність за графічними ознаками фігур як самого малювальника, так і його рідних – матері / батька, сестер / братів і навіть бабусь [1].

Якщо звернутись до соціогенезу уявлень про «заборонені теми» в українській та російській традиції виховання, то виявиться, що для більшості українців і росіян до революції й навіть ще 30–40 років і до сьогодні дитяче життя психологічно протікало відносно автономно й окремо від дорослого, попри єдиний досить тісний фізичний простір співіснування (досить уявити селянську хату з її прозорістю і природністю всієї життєдіяльності). Дорослі не втручались у дитяче життя не з причини повної до неї байдужості, але визнавали за дитиною право на гру. Тому **дитяча субкультура** змогла накопичити багатий досвід самовираження та самобутній культурний арсенал – дитячий фольклор, який передається від одного дитячого покоління до іншого протягом тисячоліть. Безумовно, в цьому арсеналі були засоби передачі знань про «заборонені теми» – дитячий фольклор з анекдотами, історіями про сексуальну сферу, а також імітаційні ігри в «нареченого та наречену» тощо. Зміст цих знань міг бути (і часто був) вульгарним і навіть цинічним, але зворотна сторона стосунків – романтично піднесена або шлюбно-сімейно-ідеалізована, яка відходить від дорослих (учителів, батьків, священників), врівноважувала у свідомості дитини прозу життя або її бруд з моральною нормою.

Сьогодні тотальна сексуалізація, від якої дитині не сховатись ні вдома, ні в школі, ні на вулиці, деформує дитячу картину світу. Стає все більше очевидним, що такі традиційні інститути, які існують протягом тисячоліть, як сім'я та дитяче співтовариство, все більше втрачають своє значення, відбувається реальна зміна інститутів соціалізації. Спосіб передавання культури безпосередньо – з рук дорослого або однолітка – і через культурні знаряддя: книги, іграшки, твори мистецтва – по суті поступово підміняються телеекранною соціалізацією. Якщо практично в кожному сучасному теле- чи відеофільмі є присутніми сцени сексу, жорстокості, містики, якщо в «піратських» комп'ютерних іграх насаджуються образи напівоголених звабливих дівчат, жорстоких та нещадних, або жахливих роботоподібних монстрів, і ллється рікою «віртуальна» кров, напрошується висновок про те, що відбувається безконтрольна та безпрецедентна маніпуляція дитячою свідомістю в напрямку сексу та насилля.

На думку О. Петрунько, соціально небезпечний потенціал цих фільмів і програм міститься не тільки в їх змісті. Через надміру насичених сексом і еротикою фільмів у телевізійному ефірі, їх легку доступність, резонування з природними віковими інтересами дітей і особливо підлітків, які щойно вступили в пубертатний період, вони легко привертають увагу юних глядачів і міцно утримують їх у сфері свого впливу [9, с. 314].

Стосовно гендерного аспекту даної проблеми зауважимо, що: а) розважальні програми однаково обирають як хлопці, так і дівчата; б) фільми з насильством значно більше цікавлять хлопців, ніж дівчат; в) існує залежність між віком дитини і її цікавістю до фільмів жахів: що вона менша за віком, то більше переглядає фільмів жахів і, навпаки, що старша, то менше вони їй потрібні. Нарешті, спільним є й те, що телевізійне меню дітей істотно відрізняється від меню дорослих. Діти обожають фільми з насильством, особливо фільми жахів, і це захоплення має виражену вікову динаміку. За даними досліджень О. Петрунько, фільми жахів люблять дивитися 70,6% дівчаток і 83,1% хлопчиків молодшого шкільного віку (7-12 років), 64% підлітків (різниця між хлопцями і дівчатами так само становить близько 12-13%), від 42 до 55% студентів (серед яких помітно більше хлопців) і близько 30% дорослих людей (переважно чоловіків). Отже, захоплення дітей медіанасильством пов'язане з їх віковими потребами, особливо хлопчиків: у «гострих» відчуттях, прагненні пережити страх і набувати нового соціального досвіду у відносно безпечних умовах і т.п. [9].

Велика кількість досліджень впливу телебачення на соціальні уявлення і настанови глядацьких аудиторій, що відомі як «дослідження культивациі» дають підстави стверджувати, що тривале перебування глядачів, особливо дітей, в агресивному медіасередовищі й споглядання ними великої кількості сцен насильства, в тому числі й сексуального, та інших специфічних і потенційно небезпечних для психіки дитини соціальних інтеракцій опосередковує, з одного боку, вибудовування у свідомості глядачів образу «небезпечної» соціальної реальності, а з другого – цікавості до неї, бажання експериментувати з нею і та ін., що згодом трансформується в цілком «лояльне» ставлення до неї [9, с. 403].

За даними багатьох спеціальних медіадосліджень, які проводились з 60-х років ХХ ст., більшість людей з дивною довірою сприймають і оцінюють побачене на телеекрані, і це тоді, коли репрезентований телебаченням світ (як альтернативний образ реальності) є штучним, викривленим і здатним вводити глядачів (особливо дітей, які не мають належного соціального досвіду для зіставлення з ним побаченого на екрані) в глибоку оману. Наприклад, як показує аналіз телепрограм у прайм-тайм на телеекранах США й інших західних країн, чоловіки з'являються у цих програмах утричі частіше за жінок і мають вигляд сильніших, впевненіших і розумніших за жінок. Це, звичайно, спонукає глядачів, особливо дітей, до хибних висновків: 1) що людство складається переважно з чоловіків, які є розумнішими, сильнішими і небезпечнішими за жінок; 2) що жінки, які є переважно молодими й сексуальними, – це здебільшого об'єкт зазіхань чоловіків, а отже, головне для

жінок – бути сексуальними й привабливими. Або інша асиметрія: на телеекрані набагато менше представлені діти та особи похилого віку, навіть більше – всі вони потерпають від певних проблем і негараздів. Це так само спонукає глядачів, особливо дітей, робити висновки про непривабливість дитинства і низький суспільний статус осіб похилого віку [9, с. 404].

В Америці – батьківщині сексуальної революції, яка в повній мірі вкусила її плоди, ще у 1981 році було прийнято закон про застосування морально-ціннісного підходу до статевого виховання. Об'єднання зусиль держави, школи та церковних організацій призвело до послаблення впливу «сексуальної революції» в США. Як показують дослідження та опитування останніх років, все більшу популярність серед молоді набуває ідея статевого стримування, цнотливості. В 1989 р. – 59% старшокласників вже мали сексуальний досвід, в 1992 р. їх число зменшилось до 43%, а в 1994 р. – до 36%. А серед тих, що вже «спробували заборонений плід», 54 % вважають, що їм потрібно було б «почекати» [1].

Таким чином, сучасна епоха ознаменована скасуванням на державному рівні багатовікових табу на спільне обговорення дорослих з дітьми питань сексу – через шкільні програми, засоби масової інформації, через книги або з телеекрану. Функція більш інформованих однолітків в **дитячій субкультурі** – цих «жахливих хлопчиків», які протягом століть «просвіщали» наївних малюків у питаннях статі – перейшла до дорослих.

Убезпечуючись від падіння у «вульгарний матеріалізм», мабуть, можна передбачити, що існує загальний біологічний механізм передачі інформації про репродуктивну сферу завдяки переважно «горизонтальним зв'язкам», тобто від однолітка до однолітка, що функції дорослих у статевій соціалізації дещо інші і підміняти дітей собою, означає порушувати щось досить важливе в соціо-еволюційній системі? І такі підміни не можуть пройти для культури, етносу, держави без втрат. Яких?

Перш за все фактично скасовується існування у всій європейській цивілізації (і в українській культурі особливо) багатовікової практики не збудження передчасного сексуального почуття у дитини. Знання в цій сфері завжди були виключною прерогативою дорослих (часто досить обізнаних), і ніякого спільного обговорення інтимних питань із дітьми у них бути не могло, зокрема, прилюдно і до вступу в шлюб. На сторожі цього табу стояли держава в особі міської чи сільської общини, сім'я, школа та церква.

На думку В. Абраменкової [1], стає цілком зрозумілим, що лібералізація статевої моралі, яка підвищується в суспільстві, розповсюдження порнографії, активна статева просвіта біхеовіориського напрямку, яка спрямована не на допомогу в становленні психологічної статі та адекватної статевої ролі дитини, а на дезорієнтацію в її статевій ідентичності і на формування інверсійної моделі статевої соціалізації, за межами подружніх та антибатьківських установок, призводять до сексуалізації дитячої свідомості та загальної деморалізації культури дитинства і, як наслідок, – до значного зростання розбещення неповнолітніх. Сучасна соціальна ситуація розвитку дитини в суспільстві в контексті статевого виховання по суті обертається, перш

за все, сексуалізацією дитинства, дитячої субкультури, тому усвідомлення можливих наслідків цього явища є важливим завданням сучасної науки.

На межі XIX та XX століть Лев Толстой писав: «Життя наших вищих класів – один суцільний будинок терпимості», на межі XXI століття можна застосувати цю фразу стосовно, мабуть, усіх класів і всіх прошарків нашого суспільства. І це не може бути нейтральним для нашого майбутнього і майбутнього наших дітей, оскільки «вічні закони моральності невловимі і народ, який не бажає вести боротьбу з тим, що призведе його до виродження, рано чи пізно повинен буде поступатись своїм місцем іншим, більш суворим народам або перетворитись в добриво для їх культури (цит. за: 1)].

Людина медіасуспільства з раннього дитинства потрапляє у сферу впливу медіасередовища і численних медіа, що стають її соціальним повсякденням, з якого вона дістає: 1) необхідну інформацію; 2) зразки і моделі поведінки в соціумі; 3) приклади належних, соціально прийнятних переживань; 4) можливість уникати тиску буденності й переживати яскраві – «позитивні» (катарсис, радість, естетичне задоволення) і «негативні» (сум, тривогу, страх, відчуття ризику) – емоції й почуття; 5) альтернативні приклади відпочинку і дозвілля. Ці можливості медіасередовища ідеально узгоджуються з природними віковими потребами дітей, і тому міцно утримують їх у сфері свого впливу. Діти мають можливість пізнавати життя з альтернативного джерела – через аудіовізуальні образи, репрезентовані екранними медіа (телебаченням, Інтернетом), які для багатьох дітей замінюють традиційні соціалізаційні джерела, стають справжнім «підручником життя» [9, с. 170-171]. Проте, по-перше, це не поширюється на всіх без винятку дітей, а, по-друге, те, що саме засвоює (інтерналізує) дитина і стане частиною її життєвого світу, залежить від багатьох чинників. Це питання потребує докладного розгляду, який буде в перспективі.

На завершення наголосимо: соціальна ситуація розвитку дитини в сучасних умовах характеризується зламом традиційних культурних стереотипів чоловічої і жіночої поведінки. Крім того, стихійна статева сегрегація – основа одностатевих дитячих співтовариств набуває специфічного, приватного характеру, і тому зникають типові колективні ігри. Можна сказати, що сьогодні дитяча субкультура втрачає чіткі статево-рольові межі.

Література

1. Абраменкова В. В. Половая дифференциация и сексуализация детства : горький вкус запретного плода / В. В. Абраменкова // Вопросы психологии. – 2003. – № 5. – С. 103 – 120.
2. Абраменкова В. В. Социальная психология детства : развитие отношений ребенка в детской субкультуре / В. В. Абраменкова. – М.-Воронеж : НПО «МОДЭК», 2000. – 416 с
3. Говорун Т. В. Стать та сексуальність: психологічний ракурс / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – Тернопіль : Богдан, 1999. – 384 с.
4. 3 листів Канцелярії Святого Миколая : [упоряд. Б. Малина, В. Сабат]. – Л. : НВМ УАД, 2006. – 116 с., 62 іл.

5. Кравець В. П. Статева соціалізація дітей і підлітків : закономірності та гендерні особливості / В. П. Кравець : монографія. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 476 с.
6. Москаленко В. Особливості статевої соціалізації в умовах трансформації суспільства / В. Москаленко, В. Романова // Соціальна психологія. – 2003. – № 1. – С. 107 –115.
7. Мухина В. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество : [учебник для студ. вузов ; 7 изд., стереотип.] / В. Мухина.— М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 456 с.
8. Народна культура українців : життєвий цикл людини : історико-етнологічне дослідження у 5 т. / Наук. ред. М. Гримич. – К. : Дуліби, 2008. – Т. 1. : Діти. Дитинство. Дитяча субкультура. – 2008. – 400 с.
9. Петрунко О. В. Діти і медіа : соціалізація в агресивному медіасередовищі / О. В. Петрунко : монографія. – 2-ге вид. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2011. – 480 с.
10. Слюсаревський Н. М. Субкультура як об'єкт дослідження / Н. М. Слюсаревський // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №3. – С. 117-128.
11. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку у просторі дитячої субкультури [Електронний ресурс] / Душина Вікторія Анатоліївна. – Харків, 2012. – 69 с. – Режим доступу : <http://cl.rushkolnik.ru/docs/8010/index-40088.html>.
12. Татенко В. Соціальна психологія впливу : монографія / В. Татенко. – К. : Міленіум, 2008. – 216 с.

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ. ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

*«Скажи мені що-небудь, щоб я тебе побачив»
Сократ*

Сухова Г.Л., заступник директора
Торговельно-економічного коледжу
Київського національного торговельно-
економічного університету

Повноцінний розвиток людини, передусім психічний і соціальний, залежить від її спілкування із собі подібними homo sapiens. Люди, які оточують особистість, є невичерпним джерелом її соціального становлення. Головним інструментом, що забезпечує зв'язок особистості з іншими людьми, є спілкування. Тому потяг кожної людини до спілкування зумовлений природними потребами. Ставлення однієї людини до іншої є своєрідною сутністю, ядром справжньої життєвої психології. Без спілкування мав би зупинитися розвиток людини як особистості.

Прагнення до людського спілкування виступає своєрідним внутрішнім стимулом, рушієм діяльності особистості.

Педагогічне спілкування - це система органічної соціально-психологічної дії викладача і студента в усіх сферах діяльності, що має певні педагогічні